

УДК 811.11'42

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОГНІТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КІНОПЕРСОНАЖА В ПРОЦЕСІ ПОДОЛАННЯ РЕТРОГРАДНОЇ АМНЕЗІЇ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОГО ТЕЛЕСЕРІАЛУ “ДОКТОР ХАУС”)

Бондаренко Я. О.

У статті аналізується вербалізація когнітивної діяльності кіноперсонажа в процесі подолання ретроградної амнезії в американському телесеріалі “Доктор Хаус”. Визначаються семантико-когнітивні та комунікативно-прагматичні засоби вербалізації когнітивної діяльності кіноперсонажа в процесі подолання ретроградної амнезії. Виокремлюються деякі концептуальні метафори когнітивної діяльності.

Ключові слова: мовна особистість, кіноперсонаж, когнітивна діяльність, вербалізація, ретроградна амнезія, концептуальні метафори.

В статье анализируется вербализация когнитивной деятельности киноперсонажа в процессе преодоления ретроградной амнезии в американском телесериале “Доктор Хаус”. Определяются семантико-когнитивные и коммуникативно-прагматические средства вербализации когнитивной деятельности киноперсонажа в процессе преодоления ретроградной амнезии. Выделяются некоторые концептуальные метафоры когнитивной деятельности.

Ключевые слова: языковая личность, киноперсонаж, когнитивная деятельность, вербализация, ретроградная амнезия, концептуальные метафоры.

The article deals with verbalizing film character's cognitive activity in the process of overcoming retrograde amnesia in the American TV series “House, M.D.”. Semantic, cognitive, communicative and pragmatic means of verbalizing film character's cognitive activity in the process of overcoming retrograde amnesia are determined. Some conceptual metaphors of cognitive activity are singled out.

Key words: linguistic personality, film character, cognitive activity, verbalization, retrograde amnesia, conceptual metaphors.

Для сучасної лінгвістичної парадигми характерним є зростання інтересу до проблеми співвідношення мови та свідомості [8; 10], мови та мислення [6; 9], мови та пам'яті [1; 5; 7]. У цьому відношенні продуктивним вбачається аналіз вербалізації когнітивної діяльності мовної особистості в дискурсі, оскільки вибір вербалізації когнітивної діяльності мовної особистості як об'єкта дослідження передбачає комплексний розгляд згадуваних вище феноменів.

Багатий матеріал для вивчення вербалізації когнітивної діяльності мовної особистості в дискурсі надають сучасні американські кінотексти. У наших попередніх публікаціях було розглянуто вербалізацію когнітивної діяльності мовної особистості кіноперсонажа в процесі профайлінгу [2], екстремальних перемовин [3] та автоадресованої психотерапії [4]. Мета цієї статті – дослідити вербалізацію когнітивної діяльності кіноперсонажа в процесі подолання ретроградної амнезії на матеріалі сучасного американського телесеріалу “Доктор Хаус”. Об'єктом статті є вербалізація когнітивної діяльності кіноперсонажа в процесі подолання ретроградної амнезії в американському серіалі “Доктор Хаус”, предметом – її семантико-концептуальні та комунікативно-прагматичні особливості. Актуальність дослідження обумовлено необхідністю вирішення складних кореляцій між мовою та сприйняттям, мовою і пам'яттю.

Варто зазначити, що амнезія і шляхи її подолання складають інтригу багатьох сучасних американських фільмів, зокрема, “Амнезії” та “Острову проклятих”. Проте саме в серіалі “Доктор Хаус” має місце розгорнута вербалізація когнітивної діяльності головного героя в процесі подолання ретроградної амнезії, викликаній травмою. На початку передостанньої серії четвертого сезону, яка символічно називається “Голова Хауса”, Грегорі Хаус приходиться до тями в стріп-барі і розуміє, що не знає, як там опинився:

- I don't know how I got here. How many drinks did I have?
 – Your scotch hasn't even arrived yet.
 – That means I was drunk when I got here. 8.30. I've lost at least four hours. Say five words.
 – What do you mean?
 – That's four words. The accepted diagnostic test for global memory impairment is five random words.
 – Are you Ok?
 – I'm... trying to find that out. Give me five... animals.
 – Um... Cat. Bird. Monkey. Rhino. Goldfish.
 – Monkey, rhino... Either I am massively drunk –
 – Oh, you're bleeding.
 – Or it's someone else's blood. Do you see a wound? How bad is it?
 – It's all over.
 – I have a concussion. Retrograde amnesia. I have no keys, no phone. I've been mugged.
 – No, you haven't. You already gave me a twenty.
 – Did you earn it?
 – Not yet.
 – Someone is going to die.
 – Kenny!
 – Not you. I saw something, a symptom. Someone is going to die unless I find them.
 – Who?
 – I have no idea. Keep the change. (House, 4/15)
- У наведеному вище фрагменті Хаус намагається з'ясувати ситуацію за допомогою питань-уточнень *How many drinks did I have? Do you see a wound? How bad is it?* і припущень *Either I am massively drunk – I've been mugged*. Це дозволяє йому не лише встановити свій діагноз – струс мозку, який спричинив ретроградну амнезію, – *I have a concussion. Retrograde amnesia*, а й пригадати, що він побачив у когось смертельно небезпечний симптом, але хто це, він не пам'ятає, – *I saw something, a symptom. Someone is going to die unless I find them*. Це є відправним пунктом напруженої когнітивної діяльності кіноперсонажа, скерованої на спробу відновити втрачені спогади. Оскільки Хаус змушений діяти в умовах жорсткого цейтноту, він намагається максимально стимулювати й прискорювати процес відновлення пам'яті.
- Спочатку задля активізації процесу пригадування колега Хауса Роберт Чейс вдається до гіпнозу:
- Just relax. Keep letting go of any intrusive thoughts. [...] Focus on the sound of your breath. [...] Visualize the bus. The way it looked. The way it smelled. The people on it. What they look like.
 – This is a waste of... (Хаус опиняється в автобусі) time. Cool.
 – Focus on the details.
 – The bus is empty.
 [...]
 – Just focus. Clear your mind. Think back to how you felt. Details you saw.
 – I can't see out the windows, and I can see you guys.
 – Memories further from the incident should be clearer. Where were you before you got on the bus?
- Хаус пригадує бар.
 [...]
 – Do you see anyone in the bar?
 – I see a faceless crowd. How do I focus? Say something to make me focus.
 – He is concerned about you. Why does that mean he's insecure?
 – Will you get your girlfriend out of here.
 – It's a legit question.
 – Amber is there? You've got Amber in your head?
 – You put her in my head. I can't even have a conversation with you in my subconscious without her tagging along.

[...]

– *I remember the bartender.*

– *Good. Now you're accessing your temporal lobe. Does the bartender have any odd symptoms?*

– *He seems fine. Anybody here sick? Anyone here taking the bus?*

– *You are.*

– *Because... You took my keys.*

– *Good. This is good. Now we can retrace your steps. Let's go back to the bus.*

What's in front of you?

– *Passengers.*

– *Anything special about them?*

– *Some emo guitar hero wannabe.*

– *You're focusing on him, why?*

– *Because nose picking could mean nasal pruritus. He's dying.* (House, 4/15)

Низка сугестивних команд, застосованих Чейсом – *Just relax. Keep letting go of any intrusive thoughts. [...] Focus on the sound of your breath. [...] Visualize the bus. The way it looked. The way it smelled. The people on it. What they look like,* концептуальними фокусами яких є перцептивні предикати *visualize, looked, smelled, look like*, допомагає Хаусу почати пригадувати. Наступні команди, у яких переплетені ментальні й перцептивні предикати *focus, clear up, think back, feel, see,* – *Focus on the details. Just focus. Clear your mind. Think back to how you felt. Details you saw,* змушують Хауса пригадати бар, де він пив до того, як сів на автобус і потрапив у жакливу аварію. Лексеми *empty* та *faceless* вербалізують амнезію, а метафори *Clear your mind. Memories further from the incident should be clearer* відбивають концептуальні метафори РОЗУМ – ЦЕ СВІТЛО. СПОГАДИ – ЦЕ КАРТИНКИ. Раптом у сеанс гіпнозу втручається образ Ембер, дівчини колеги Хауса Джеймса Вілсона, але Хаус не приділяє цьому належної уваги, жартівливо звинувачуючи в її появі Вілсона, – *You put her in my head. I can't even have a conversation with you in my subconscious without her tagging along.* Наступне запитання Чейса *Does the bartender have any odd symptoms?* допомагає Хаусу зрозуміти, чому він поїхав автобусом – *Because... You took my keys* і полегшує процес пригадування інших пасажирів. Останні запитання Чейса *Anything special about them? You're focusing on him, why?* допомагають Хаусу пригадати одного з пасажирів, який колупався в носі, що могло бути небезпечним симптомом. Проте, зазначений персонаж виявляється здоровим, і Хаус має продовжувати спроби відновити спогади. Він стимулює свій нюх через обнюхування одягу інших пасажирів автобусу, пояснюючи здивованій колезі, що саме запах є найпотужнішим активатором пам'яті – *the most powerful evokerator of memory.*

– *Why are you smelling the passengers' clothes?*

– *Smell is the most powerful evokerator of memory. I need to get back on that bus.*

(House, 4/15)

Заради посилення ефекту запаху Хаус приймає велику дозу вікодіну, що викликає галюцинації:

– *House, do you think this is going to work or are you just stoned?*

– *Both, apparently.*

– *You're wrong. It's not working.*

– *So you are saying I'm not here.*

– *If this were a real memory you'd be limping. And you wouldn't be talking to me. I am obviously a hallucination.*

– *Okay. So I went a little heavy on the Vicodine.*

– *Better hope so. Because otherwise, that means that your brain's bleeding.*

– *We're both in my head. You'd think one of us would have noticed the blood.*

– *Why haven't you had a head CT yet?*

– *Who do you want me to treat? Me or you? Did you have a seizure?*

– *Dumb question. The brain's too fired during a seizure to form memories.*

– *Dumb answer. I wasn't asking you, I was asking me. Because you've already proven that you're not here.*

– *I'm getting a headache.*

– *Is that a clue?*

– Again, I'm not here. You're getting a headache. Stop arguing with a hallucination and get some treatment.

Хаус бачить нову галюцинацію – ефектну жінку.

– He can't. The hallucination is your messed up brain's way of reasoning out a problem.

– You weren't on the bus.

– How do you know?

– Five-hundred-dollar shoes. Not on a Princeton cross-town.

– Must be another reason why I am here.

– Yes. What do you have to tell me? (House, 4/15)

У цьому фрагменті моделюється поліфонія свідомості в галюцинаторному стані через діалог між Хаусом та уявним водієм автобусу, в який пізніше втручається невідома жінка. На семантичному рівні когнітивна діяльність Хауса вербалізується через оцінні лексеми *wrong, dumb, messed up*, модальні предикати *apparently, obviously, must be*, ментальні предикати *mean, think, prove, reason out*, лексеми *clue, reason, tell*; на комунікативно-прагматичному – через аргументами *If this were a real memory you'd be limping. And you wouldn't be talking to me. I am obviously a hallucination. Because otherwise, that means that your brain's bleeding. We're both in my head. You'd think one of us would have noticed the blood, численні питання Why haven't you had a head CT yet? Me or you? Did you have a seizure? Is that a clue? How do you know?*

What do you have to tell me? та припущення *You weren't on the bus. Must be another reason why I am here.* Цікаво, що Хаус розуміє, що уявної жінки не було в автобусі через аналіз її одягу – *Five-hundred-dollar shoes. Not on a Princeton cross-town.* Лексеми *why, how, because, reason* виступають маркерами причинно-наслідкових зв'язків. Важливим граматичним засобом оформлення аргументом є використання умовного способу.

Далі Хаус вирішує простимулювати процес пригадування через сенсорну депривацію, посиляючись при цьому на науково-фантастичний трилер "Altered states" ("Інші іпостасі"):

– I need to take a bath.

– Hallucinations and smells were kind of working. Why the bath?

– Hypnosis gave me a nose picker, smells set off hallucinations. Sensory deprivation should get the brain into an alpha-theta phase. Didn't you see "Altered states"? (House, 4/15)

Сенсорна депривація в комбінації з вікодином знову занурюють Хауса в галюцинаторний стан:

– Hey, over here. Remember me? I'm the sick guy.

– Tell me what I saw.

– Was it the blood dripping from my ear?

– That doesn't make sense. Because your shirt wasn't stained. And because that was me.

– I could have had a subtle hemiballismus, indicating the early stages of Huntington's.

– Huntington's wouldn't explain the abdominal pain. And it's only on the table because we're thinking of Thirteen.

– A shuffling gait could suggest Parkinson's.

– Except there's no such thing as shuffling sitting.

– He moved when he helped the old lady up the steps.

– Who are you?

– I am the answer. Look.

– At what?

– Here! У пам'яті Хауса спливає епізод з літньою жінкою.

– You were right. (House, 4/15)

У наведеному вище фрагменті Хаус сперечається з уявним водієм автобусу, намагаючись пригадати, який саме симптом він міг побачити. Діалог, побудований як серія аргументів та контраргументів, переривається появою загадкової жінки, яку Хаус вже бачив раніше. Вона допомагає Хаусу згадати, що саме в поведінці водія привернуло його увагу, що дозволяє Хаусу врятувати життя водія в реальності.

Проте Хаус продовжує відчувати занепокоєння. Пізніше згадувана вище загадкова жінка являється йому уві сні:

– *Who are you? And why are you stalking me?*

– *Technically, you are stalking me.*

– *What is that? Mosquito?*

– *Maybe just a fly.*

– *In the ointment. So there's something wrong. There's some detail I'm not noticing that's spoiling the big picture.*

– *Is this significant? Or is this dream just going in a different direction now?*

– *I guess that depends on what you are going to do with that.*

– *I have to tie this around you.*

– *I'm cold.*

– *Stay with me. Why did I say that?* (House, 4/15)

Лексема *stalking* вербалізує напівсвідому нав'язливу думку, яка турбує Хауса. Його увагу привертає бурштиновий кулон жінки. У розмові про нього асоціативно спливає ідіома *a fly in the ointment*, яка дозволяє Хаусу зрозуміти, що він щось пропустив, – *So there's something wrong. There's some detail I'm not noticing that's spoiling the big picture* – концептуальна метафора ПАМ'ЯТЬ – ЦЕ КАРТИНА. Коли сон набуває еротичного забарвлення, Хаус намагається інтерпретувати це, що сигналізує запитання *Is this significant? Or is this dream just going in a different direction now?* Жінка відповідає загадкою – *I guess that depends on what you are going to do with that*, – і Хаус бачить у своїй руці червону стрічку й раптом пригадує свої слова – *I have to tie this around you. Stay with me* і чийсь скаргу *I'm cold*. Він розуміє, що скарга належить особі, якій загрожує смертельна небезпека, і вирішує спробувати згадати, хто це, відтворивши розташування всіх пасажирів в автобусі. Це, у поєднанні з медикаментозною стимуляцією, викликає кульмінаційну розмову між Хаусом та загадковою незнайомкою:

– *House!*

– *Why are you here?*

– *You believe in reason above all else. There must be a reason.*

– *You have something to tell me.*

– *Yes. Who am I?*

– *That's asking, not telling. Who are you?*

– *You know who I am.*

– *If I did, I'd be passed out in bed instead of OD'ing on physostigmine on the 6th Street cross-town.*

– *What's my necklace made of?*

– *Resin.*

– *Who am I?*

– *I don't know. Why the guessing game?*

– *Because you don't know the answer.*

– *If I don't, you don't. But you have the clues.*

– *I know what's bugging your subconscious. What's my necklace made of?*

– *No.*

– *Who am I?*

– *Doesn't make sense.*

– *What's my necklace made of?*

– *Amber.* (House, 4/15)

Хаус намагається розшифрувати образ жінки, що сигналізують запитання *Why are you here? Who are you?* Проте жінка переадресовує запитання Хауса, змушуючи його самостійно шукати відповіді, – *You believe in reason above all else. There must be a reason. Who am I? You know who I am* і тричі повторює запитання, з чого зроблено її намисто, – *What's my necklace made of?* У відповіді Хаус вживає не ту лексему – *resin*, а коли нарешті розуміє, що кулон вказує на Ембер, дівчину Вілсона, спочатку відчуває когнітивний дисонанс і намагається відкинути цю думку як неможливу – *Doesn't make sense*. Проте розшифровка цього образного знаку вже запустила процес пригадування, і Хаус згадує, що саме трапилось з Ембер. У цьому фрагменті когнітивна діяльність кіноперсонажа вербалізується через лексичні

одиниці *reason, the guessing game, clues, make sense*. Метафора *what's bugging your subconscious* виражає концептуальну метафору ДУМКИ – ЦЕ ІСТОТИ.

У наступній, останній серії четвертого сезону телесеріалу “Доктор Хаус” Грегорі Хаус вдається до ще радикальнішого способу стимуляції пам’яті, щоб мати змогу поставити Ембер діагноз, – глибокої стимуляції мозку, але обсяг цієї статті не дозволяє проілюструвати це прикладами.

Таким чином, у досліджуваному кінотексті когнітивна діяльність кіноперсонажа в процесі подолання ретроградної амнезії на семантико-когнітивному рівні вербалізується передусім через ментальні, перцептивні та модальні предикати, а також оцінну лексику, на комунікативно-прагматичному рівні – через аргументи. Концептуальним фокусом пригадування в аналізованому кінотексті виступає інтерпретація образної деталі – бурштинового кулону, в якому закодовано ім’я Ембер. Змодельовані в кінотексті галюцинаторні діалоги іконічно відбивають поліфонію свідомості кіноперсонажа, а візуальні засоби кінотексту підкріплюють вербалізовані в ньому концептуальні метафори когнітивної діяльності РОЗУМ – ЦЕ СВІТЛО. СПОГАДИ – ЦЕ КАРТИНКИ. ДУМКИ – ЦЕ ІСТОТИ. У наступних дослідженнях планується детальніше проаналізувати взаємодію вербальних та візуальних засобів вербалізації когнітивної діяльності кіноперсонажів в сучасних англійських кінотекстах.

Література

1. Бабушкин А. П. Активизация памяти в процессе языковой игры / А. П. Бабушкин // Междунар. конгресс по когнитивной лингвистике : сб. материалов / отв. ред. Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд. дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2008. – С. 608–610.
2. Бондаренко Я. О. Вербалізація когнітивної діяльності мовної особистості в процесі профайлінгу (на матеріалі американського телесеріалу “Мислити як злочинець”) / Я. О. Бондаренко // Наукові записки Луганського національного університету. Серія “Філологічні науки”. Дискурсологія: мова, культура, суспільство : зб. наук. пр. – 2012. – Луганськ : Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”. – № 1 (35). – С. 21–30.
3. Бондаренко Я. О. Вербализация когнитивной деятельности профайлера в процессе экстремальных переговоров (на материале американского телесериала “Мыслить как преступник”) / Я. О. Бондаренко // Материалы Международной научной конференции “Язык – когниция – социум”. – Минск : МГЛУ, 12–13 ноября 2012 г. – С. 172–174.
4. Бондаренко Я. О. Вербалізація когнітивної діяльності мовної особистості в процесі автоадресованої психотерапії (на матеріалі англійського телесеріалу “Свідомість”) / Я. О. Бондаренко // Нова філологія : зб. наук. пр. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – № 58. – С. 16–20.
5. Гаспаров Б. М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования / Б. М. Гаспаров. – М. : Новое литературное обозрение, 1996. – 352 с.
6. Лейчик В. М. Формирование и кристаллизация мысли в речи (дискурсе) / В. М. Лейчик // Язык и мысль : традиции и новые парадигмы. Вторые Ярославские лингвистические чтения : сб. науч. трудов Междунар. конференции 16–18 июня 2009 года : в 2 т. / отв. ред. О. С. Егорова. – Ярославль : Изд-во ЯГППУ им. К. Д. Ушинского, 2009. – Т. 1. – С. 34–42.
7. Ревзина О. Г. Память и язык / О. Г. Ревзина // Критика и семиотика. – Новосибирск, 2006. – Вып. 10. – С. 10–24.
8. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові : монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
9. Стернин И. А. Когнитивная лингвистика и проблема языка и мышления / И. А. Стернин // Язык и мысль : традиции и новые парадигмы. Вторые Ярославские лингвистические чтения : сб. науч. трудов Междунар. конференции 16–18 июня 2009 года : в 2 т. / отв. ред. О. С. Егорова. – Ярославль : Изд-во ЯГППУ им. К. Д. Ушинского, 2009. – Т. 1. – С. 69–73.
10. Черепанова И. Ю. Дом колдуньи. Язык творческого бессознательного / И. Ю. Черепанова. – М. : КСП+, 1999. – 416 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

House M.D. Season 4, Episode 15. = (House, 4/15)